

Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi
ISSN: 2148-3507
e-ISSN: 2619-3507
Sayı: 17
Bahar 2022
BARTIN – TÜRKİYE

Bartın University
Journal of Islamic Sciences Faculty
ISSN: 2148-3507
e-ISSN: 2619-3507
Number: 17
Spring 2022
BARTIN – TURKEY

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI TARAFINDAN UYGULANAN GENÇLİĞE DEĞER PROJESİNİN DİN EĞİTİMİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

VALUE FOR YOUTH PROJECT IMPLEMENTED BY THE PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS
WITHIN THE SCOPE OF RELIGIOUS EDUCATION

Kübra KAMER EKİCİ

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Osmaniye İl Müftülüğü, Murakıp, Osmaniye/Türkiye
Dr., *The Presidency of Religious Affairs, Osmaniye Provincial Muftiate, Controller, Osmaniye/Türkiye*
kubra_kamer@hotmail.com,
orcid.org/0000-0001-6988-6629,

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 12 Mayıs /May 2022

Kabul Tarihi/Accepted: 29 Haziran/June 2022

Yayın Tarihi/Published: Haziran/June 2022

Atf/Cite as: Ekici, Kübra Kamer. “Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Uygulanan Gençliğe Değer Projesinin Din Eğitimi Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 17 (Haziran 2022), 38-60.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

ÖZ

Yaşamın en kıymetli dönemi olarak kabul edilen gençlik dönemi pek çok araştırmaya konu olurken, Din eğitimi alanında da incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Gençlik dönemindeki dini arayış, sorgulama, dine ve ahlaki değerlere yaklaşımları araştırılmış, gençlerin bu alandaki soru ve sorunlarına yardımcı olabilmek amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Bu alanda çalışma yapan kurumlardan biri de Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Gençlik çalışmalarıyla ilgili bir yönerge çıkaran Başkanlık, ayrıca “Gençliğe Değer” adında bir proje başlatmıştır. Bu proje kapsamında her din görevlisinin en az 10 gence ulaşması istenmiş, bu gençlerin milli ve manevi değerler çerçevesinde soru ve sorunlarının çözümüne destek olmaları amaçlanmıştır. Ayrıca bu alanın kontrol ve düzeninin sağlanması, çalışmaların planlı programlı yapılması için il ve ilçelerde gençlik koordinatörleri seçilmiştir.

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığınca düzenlenen “Gençliğe Değer” projesi, gençlere yönelik din eğitimi kapsamında değerlendirilmiş, bu projeye gençlere ne düzeyde ulaşılabilirdiği, dini şüphe ve sorunlarına çözümler getirilip getirilemediği, projedeki eksik yönlerin neler olduğu hususunda Türkiye’de bulunan 12 il ve 9 ilçe gençlik koordinatörleriyle yazılı ve sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler betimsel ve içerik analiziyle çözümlenmiştir. Din eğitimi kapsamında değerlendirilen “Gençliğe Değer” Projesinin pandemi koşullarına takılmasına rağmen olabildiğince uygulanabildiği ancak, gençlerle düzenlenen programların daha çok onların yaş seviyeleri, yaşadıkları bölgenin sosyokültürel durumuna göre planlı ve programlı bir şekilde olması gerektiği, gençlerle iletişim kuracak personelin mesleki ve teknolojiyi kullanabilme alanlarında donanımlı olmasıyla birlikte özellikle gençlerle iletişim hususunda da eğitilmiş olmasının önemi, projenin verimli uygulanabilmesi için maddi desteğin artırılması, yapılan çalışmaların en azından ayda bir yapılacak olan toplantı ve istişarelerle denetlenmesinin gerekliliği gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Gençliğe Değer Projesi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Gençlik, Gençlik Koordinatörlüğü.

ABSTRACT

While the youth period, which is accepted as the most precious period of life, has been the subject of many researches, it has also been examined and evaluated in the field of religious education. The religious search, questioning, approaches to religion and moral values in the youth period were researched, and studies were carried out to help young people with their questions and problems in this area. One of the institutions working in this field is the Presidency of Religious Affairs. The Presidency, which has issued a directive on youth work, has also started a project called "Value for Youth". Within the scope of this project, it is aimed to support the solution of questions and problems of these young people within the framework of national and moral values, by asking each religious officer to reach at least 10 young people. In addition, youth coordinators were selected in the provinces and districts to ensure the control and order of this area and to carry out the works in a planned schedule.

In this study, the "Value for Youth" project organized by the Presidency of Religious Affairs was evaluated within the scope of religious education for young people. With this project, written and oral interviews were held with the youth coordinators of 12 provinces and 9 districts in Turkey about the extent to which young people can be reached, whether solutions to their religious doubts and problems can be brought, and what the missing aspects of the project are. The data obtained as a result of the interviews were analyzed with descriptive and content analysis. It has been seen that the "Value for Youth" Project, which is evaluated within the scope of religious education, can be applied as much as possible despite being stuck in pandemic conditions. However, it has been seen that the programs organized with young people should be planned and programmed according to their age levels and the socio-cultural situation of the region they live in. It has been seen that the personnel who will communicate with young people are equipped with the skills to use technology and profession, and that they are trained in communicating with young people in particular. Results such as increasing the financial support for the efficient implementation of the project and the necessity of auditing the work done at least once a month through meetings and consultations have been achieved.

Key words: Religious Education, "Value for Youth" project, Presidency of Religious Affairs, Youth, Youth Coordinator.

GİRİŞ

Ergenlikle başlayıp yetişkinlik dönemine kadar geçen dönem gençlik dönemi olarak adlandırılmaktadır. Kendine özel düşünce, tutum ve davranışlara sahip olunan bu dönem genel olarak 12-25 yaş arasını içine almaktadır.¹ Biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan değişime ve gelişime tabi olan genç gerek kendini gerekse içinde yaşadığı toplumu ve hayatı sorgulamaya başlar. Bu sorgulamalar gencin, eskisinden farklı olarak kendini ve dış dünyayı algılamasına ve bazı sorunlar yaşamasına sebep olur. Kendisi, ailesi ve içinde yaşadığı toplumla çekişmeleri, aslında dünya içindeki konumunu, kimliğini belirleme çabalarıdır.² Dini alanda da pek çok sorgulama ve şüphe içine giren genç, Allah'ın varlığı, cennet-cehennem, iyilik-kötülük, Allah'ın kötülöklere müdahale etmesi, kaza-kader gibi konularda sorular sormaktadır.³ Sağlıklı bilgiye ulaşamayan sorgulamalar neticesinde, kendinden bir önceki nesle göre problemlili, ilkesiz, amaçsız, maddi ve manevi açıdan doyumsuz, çözümü yanlış yerlerde (uyuşturucu, şiddet, vs.) arayan bir nesil meydana gelmektedir. Üstelik bu durum gencin inançlı ya da inançsız bir ailede yetişmesiyle de değişmemektedir. Gençle ailesi arasındaki kuşak çatışması genci, ailesinden, belki de bir tepki olarak ailesinin sahip olduğu inanç ve değerlerden uzaklaşma, reddetme durumuna getirebilmektedir. Kuşak çatışmasının da ilerisinde sıkıntılara yol açan bu durum toplumda, gençlerin hem aileden hem yaşadığı toplumdaki milli manevi değerlerden ciddi bir uzaklaşma ve kopukluk olarak kendisini göstermektedir. Gençlerle sağlıklı iletişim kurabilmek amacıyla yeni çalışmalar yapılması hususunda herkes hemfikir.⁴ Gençlerle daha etkili iletişim kurabilmek adına çalışmalar yapan kurumlardan biri de Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Başkanlık bu çalışmalarda, özellikle gençlerin dini ve manevi alanlardaki sıkıntılarını çözüm bulmalarına yardımcı olabileceğini düşüncesini merkeze almaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı gençlik döneminin sıkıntılarının tespit edilmesi, sağlıklı iletişim kurularak gençlerin doğru bilgi kaynaklarına ulaşmalarının sağlanması, sorularına çözüm önerilerinin getirilmesini amaçlarken, yaşadığı toplumdaki kopmayan, ailesiyle ve sosyal çevresiyle iletişim kurabilen, milli ve manevi değerlere sahip bir neslin yetiştirilmesini hedeflenmektedir. Bu amaca hizmet edebilmek için çeşitli proje ve çalışmalar üreten Diyanet

¹ İhsan Çapcıoğlu, "Gençlik Dönemi 'Kimlik Arayışı'nın Demokratik Değerlerin ve İletişim Becerilerinin Gelişime Etkisi", Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1/2, 2014, 59.

² Naci Kula, "Gençlik Döneminde Kimlik ve Din", *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*, ed. Hayati Hökelekli, İstanbul: DEM Yayınları, 2015, 33.

³ Hayati Hökelekli, "Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler", MEB Din Öğretimi Dergisi, 1988, 14.

⁴ Nurullah Altaş, "Gençlik ve Din Eğitimi", Diyanet Aylık Dergisi, 1996, 69.

İşleri Başkanlığı 2018 de “Gençliğe Değer” ismiyle yeni bir proje geliştirmiş, bu şekilde her din görevlisinin en az 10 gençle iletişim kurması sağlanarak, olabildiğince çok gence ulaşması hedeflenmiştir. Bu amaçlarla gençlerle çeşitli etkinlikler düzenlenmekte, sosyal ve kültürel faaliyetler yapılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumun bütün kesimlerindeki gençlere hizmet götürülmesini amaçlamaktadır. Götürülen bu hizmetlerin planlı programlı bir şekilde yürütülmesi, takip edilmesi ve sonuçlandırılması amacıyla 81 il ve 922 ilçede erkek ve kadın gençlik koordinatörleri görevlendirmiştir.

Başkanlıkça düzenlenen “Gençliğe Değer” projesinin nasıl uygulandığı, beklenen hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı, projenin eksik yönlerinin neler olduğu ya da daha verimli çalışmalar yapılabilmesi için nelerin gerektiği hususunda gençlik koordinatörleri sahada yer almaktadır. Bu sebeple projenin değerlendirilebilmesi amacıyla gençlik koordinatörleriyle çalışmalar yapılmıştır. Çalışmadaki amaç “Gençliğe Değer” projesinin gençler üzerindeki etkisi, verimi ve eksik yönlerinin tespit edilerek, projenin daha verimli hale gelmesi ve gençlerle yapılacak yeni çalışmaların başarılı olması için nelere dikkat edilmesinin gerektiği ile ilgili hususların ortaya konulmasıdır.

Çalışma Antalya, İzmir, Kastamonu, Eskişehir, Manisa, Malatya, Ağrı, Osmaniye, Hatay, Kayseri, Sivas ve Bolu olmak üzere 12 il ve 9 ilçede görev yapan, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı toplam 21 gençlik koordinatörleriyle yapılan görüşmelere dayanan nitel bir çalışmadır. “Gençliğe Değer” projesiyle ilgili olarak gençlik koordinatörlerine sorular yöneltilmiştir. Bu sorular neticesinde proje kapsamında kaç gence ulaşıldığı, gençlerle sağlıklı iletişim kurulabilme durumu, ulaşılabilen gençlerin dini düşünce yapısında olumlu değişikliklerin gözlemlenip gözlemlenmediği, gençler arasında gittikçe artan ateizm, deizm gibi düşüncelerin çürütülmesine etkisi ile birlikte bu projenin yeterlilik düzeyi, eksik noktaların neler olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak çalışan gençlik koordinatörlerinin “Gençliğe Değer” projesinin uygulanması ile ilgili sunulan sorulara verdikleri cevaplar dört başlık altında kategorilere ayrılmış, cevap veren koordinatörler G1, G2... şeklinde kodlanarak verilmiştir. Çalışma neticesinde elde edilen bulgular;

1. Proje kapsamında kaç gence ulaşıldı?
2. Gençlerle sağlıklı iletişim kurulabildi mi?
3. Gençlerin dini soru ve sorunları belirlenip çözümlenebildi mi?

4. Özellikle son zamanlarda gençlerin rağbet gösterdiği deizm, ateizm gibi düşüncelere meyletmelerinde gerileme yaşandı mı?
5. Uygulanan bu projenin daha verimli olması için nelere önem verilmesi ya da projeye hangi maddelerin eklenmesi gerekir,

maddelerine verilen cevaplardan oluşmaktadır. Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bu verilerden yola çıkarak, proje kapsamında binlerce gence ulaşıldığı, gençlerin manevi soru ve sorunlarına çözüm yolları sunulmaya çalışıldığı sonucuna varılmıştır. Ancak gençlerle sağlıklı iletişim kurulabilmesi amacıyla görevli personelin mutlaka genç ve ergen psikolojisi, gençlerle sağlıklı iletişim kurabilme, teknolojiyi etkili ve verimli kullanabilme hususlarında eğitim almaları gerekmektedir. Ayrıca gençlik koordinatörlerine göre projenin daha başarılı olabilmesinde, gençlerle yapılacak etkinlikler için maddi destek sağlanması önemlidir. Dikkat edilecek diğer önemli bir husus ise belirlenecek rutin aralıklarla, gençlik koordinatörlerinin başkanlığında, tecrübelerin paylaşılması, projenin gençlere daha faydalı olabilmesi amacıyla istişarelerin yapılmasının gerekliliğidir. Dolayısıyla bu projede her din görevlisinin yer almasının zorunlu olmasından ziyade, gönüllülük esasına dayalı olarak gençlerle iletişim kurabilme yeteneğine haiz ve ilmi düzeyi yüksek olan personelin görev alması daha isabetli görülmektedir.

Gençlik Dönemi Din Eğitimi

12-25 yaş aralığı olarak değerlendirilen gençlik dönemi, ergenlik ve ilk yetişkinliğe geçiş dönemlerini kapsamaktadır. Fiziksel, psikolojik, cinsel ve sosyal açılardan değişim yaşayan gençler, bu dönemlerini genellikle sorgulamalar ve farkındalıklarla geçirirler. Dini anlamda en çok sorgulamanın yaşandığı dönem gençlik dönemidir. Bu sorgulamalar gençte aslında bir kimlik arayışının göstergesidir. Yetişkinliğin ilk dönemlerine kadar süren bu dönemde yapılan sorgulamalar, arayışlar zamanla durulmaya, cevaplar yerine oturmaya, kişinin kimliği oluşmaya başlar.⁵ Fiziksel, ruhsal, cinsel, kişisel ve sosyal açılardan değişime tabi olup, hayatı boyunca kendine yön verecek bir kimlik edinen gence verilecek eğitim, onun hayatını etkileyebilecek niteliktedir denilebilir.⁶ Dini ve ahlaki değerlerin gençte değişim ve gelişim geçirdiği bu dönemde sağlıklı bir din eğitimi verilmezse, gencin hayatı boyunca sahip

⁵ Patricia H. Miller, Gelişim Psikolojisi Kuramları, çev. Z. Gültekin; Kulaksızoğlu, Ergenlik Psikolojisi, Remzi Kitabevi, 2020.

⁶ Mehmet Bayyigit, Üniversite Gençliğinin Dinî İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989, 30.

olacağı kişiliğini oluşturan kimliği eksik, hasarlı olabilir. Bu sebeple verilecek din eğitiminin, gençlerin dönem özellikleri, ihtiyaç ve sorunları dikkate alınarak verilmesi gerekir.

Gençler için aşırı baskı, zorlama, korkutma şeklindeki davranışlar onların eğitimi açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu sebeple geleneksel yöntemlerle yapılan, öğretmen merkezli eğitim anlayışları da gençler için makbul değildir. Hatta baskıcı eğitim yöntemleri ve davranışlar gençte ilerlemeden daha çok gerilemeye neden olurken, gençlerin dine karşı tepkisel konuma geçmelerine sebep olacaktır.⁷ Gençler arasında yaygınlaşan deizm, ateizm gibi fikirlere yönelme aslında bu tepkinin bir sonucu olarak gösterilebilir.

Gençlerin ruh sağlıkları, beden gelişimleri dikkate alınarak dini sorgulamalarını, heyecanları bozulmadan başarılı bir genç, bilinçli bir Müslüman olmalarını sağlamak, din eğitiminin amaçları arasında yer almaktadır.⁸ Benzer amaçların başka ülkelerin din eğitimlerinde de olduğu görülmektedir. Mesela Almanya'da verilen din eğitiminde amaç, Hristiyan karakterinin kazanılması, Hristiyan hayat tarzının öğretilmeye çalışılmasıdır.⁹ Başarılı bir din eğitimi gerçekleştirebilmek için gencin kişilik yapısı, mizacı, zihni becerisi, zevkleri ve bunlara etki eden dış faktörler dikkate alınmalıdır.¹⁰

Gençliğe Değer Projesi

Diyanet İşleri Başkanlığı milli manevi değerlerine sahip, güzel ahlaklı, vatan sevgisiyle dolu gençler yetiştirebilmek için gençlik çalışmaları gerçekleştirmiş ve bu çalışmalara gençlik yönergesiyle başlamıştır. 18 maddeden oluşan bu yönergede temel yaklaşım ve yöntem olarak:

“Gençlerin; bilgi, ahlak, erdem, estetik, ruh güzelliği, adalet ve merhamet duygusuyla yetişmelerine, milletimizi bir araya getiren değerlerin, insani haslet ve faziletlerin nesilden nesile aktarılacak üretilmesine katkı sağlayacak; toplumun geleceğe umutla bakabilmesi için insani erdemlerle donatılmış, her yönden iyi yetişmiş, ruhen ve bedenen dinamik bir gençliğe sahip olmasını temin edecek bir yaklaşım benimsenir.”¹¹ ifadesi yer almaktadır.

Ayrıca başkanlık öğrenci yurtlarında, genç ofislerinde, okuma salonları ve Diyanet Gençlik Merkezlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmak amacıyla manevi danışmanlar görevlendirilmiştir (Gençlik Yönergesi Madde 4/r). Yönergede gençlerle ilgili il

⁷ Aysel Ekşi, *Gençlerimiz ve Sorunları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Matematik Araştırma ve Yayınları, 1982, 61.

⁸ Halil Ekşi, “Din Eğitimi, Gençlik ve Kişilik”, *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*, ed. Hayati Hökelekli (İstanbul: DEM Yayınları, 2015, 186-212.

⁹ İrfan Başkurt, *Federal Almanya'da Din Eğitimi*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1995, 110.

¹⁰ Halis Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1997, 66-70.

¹¹ Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, Madde 5.

ve ilçelerde yapılan çalışmalarını koordine etmek için başkanlık personelinden Gençlik koordinatörleri seçilmiş ve görevlendirilmiştir.

Bu amaç ve metodolojiden yola çıkarak “Gençliğe Değer” projesi uygulamaya konulmuştur. Bu proje kapsamında her din görevlisinin en az 10 gence ulaşması hedeflenmiş ve bu gençlerle sağlıklı iletişim kurulması sağlanarak, yukarıda belirlenen hedeflere ulaşılması amaçlanmıştır. Ayrıca müftülükler, projenin daha verimli uygulanabilmesi adına “Gençliğe Değer Projesi Personel Eğitim Programları” düzenlemiştir.

Araştırma ve Yöntem

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından uygulanan “Gençliğe Değer” projesinin gençlere yönelik din eğitimi açısından ne derece verimli olduğu araştırılmaya ve varsa eksik yönleri tespit edilerek daha verimli olabilmesi için öneriler verilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada nitel bir yöntem uygulanmaya çalışılmıştır. Türkiye genelindeki gençlik koordinatörlerine araştırma kapsamında açık uçlu sorulardan oluşan aşağıdaki sorular yöneltilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir:

1. Hangi ilde gençlik koordinatörü olarak çalışmaktasınız.
2. “Gençliğe Değer” projesi kapsamında ilinizde kaç gence ulaşılabildi.
3. Proje kapsamında gençlerle sağlıklı bir iletişim kurulduğunu düşünüyor musunuz?
4. Yapılan çalışmalar neticesinde gençlerin dine yaklaşımında olumlu değişiklikler gözlemlendi mi?
5. Proje kapsamında deizm, ateizm gibi düşünce yapılarında olan gençlerle iletişim kurulabildi mi?
6. Size göre bu projenin eksik yanları nelerdir?

Araştırmaya Türkiye genelinde, il ve ilçelerden 21 katılımcı katılmıştır. Elde edilen veriler betimsel ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Veriler sistematik olarak taranmış ve dört kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler;

- Ulaşılabilen genç sayısı.
- Gençlerle sağlıklı iletişim kurabilme durumu.
- Gençler arasında yaygınlaşan deizm, ateizm gibi düşüncelere yönelimleri engelleme, gençlerin dini soru ve sorunlarına cevap verebilme durumu.
- Projenin daha verimli olabilmesi için yapılması gerekenler.

Kategorilere ayrılan verilerde temalar keşfedilmiş, sonrasında sonuçlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bulgular ve Tespitler

1. Projesi Kapsamında Ulaşılabilen Genç Sayısı

Yapılan görüşmelerde proje kapsamında ulaşılabilen genç sayısı illerden illere farklılık arz etmektedir. Koordinatörlere göre bu sayılar net olarak doğrudur denilemez. Genelde aşağı yukarı ifadelerde bulduklarını belirtmişlerdir. İl çapında verilen sayılar aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan İller Bazında Ulaşılan Genç Sayısı

ŞEHİR	ULAŞILAN GENÇ SAYISI
Ağrı	400
Manisa	2.600
Osmaniye	3.063
Malatya	7.016
Hatay	500
Eskişehir	30.000
Bolu	1.470
Antalya	45.028
Kayseri	100.000
Sivas	4.000
Kastamonu	3.000
İzmir	10.000

2. Gençlerle Sağlıklı İletişim Kurabilme Durumu

Din görevlileri ve gençlik koordinatörleri ilköğretim ve lise dönemindeki gençlerle genellikle cami programları, yaz Kur'an kursları, okullar ve gençlik merkezlerinde; üniversite öğrencileriyle ise daha çok KYK'larda zaman zaman ise özel yurt ve TDV öğrenci evlerinde bir araya geldiklerini, iletişim durumunun ise her il ve ilçenin sosyokültürel durumuna göre farklılık arz edebildiğini belirtmişlerdir. Gençlerin, her ihtiyaç duyduklarında kendilerine

ulaşabileceklerini söylediklerini, soru ve sorunlarına cevaplar vermeye çalıştıklarını, zaman zaman bir araya gelip çeşitli etkinlikler yaptıklarını belirtirken, bu iletişim esnasında kendi tavır ve hareketlerine daha çok dikkat ettiklerini, gençlerle iletişim alanında daha fazla bilgi sahibi olmaya çalıştıklarını söylemişlerdir.

Bazı illerdeki din görevlileri gençlere özellikle rol model olabilmek, gençlere okumanın, öğrenmenin önemini anlatabilmek için okuma halkaları oluşturmuştur. Her ay bir araya gelerek, belirledikleri kitapları okuyarak kitap tahlilleri yaptıklarını, gençlerle paylaşımda bulduklarını belirtmişlerdir (G7, G2). Bu proje ile gençlerle kurulan iletişim neticesinde; gençlerin Diyanet İşleri Başkanlığına, Başkanlığın ürettiği çeşitli dini yayınlara ve görevlilere karşı olumlu tutum geliştirdiklerini, gençlerin dini yaşamak konusundaki isteklerinin arttığını, bir kısım yanlış inançlardan uzaklaşarak, ibadetlerine daha fazla itina etmelerini, yardım faaliyetlerine gençleri de dâhil ederek iyilik yapma duygusunun hazzını yaşamalarına vesile oldukları söylenebilir.

Bu hususla ilgili gençlik koordinatörü G10: *“Gençlerle iletişim kurarken, genç psikolojisine dikkat edilmesi gerekir, bunun için de gençlerle birebir faaliyetler artırılmalıdır.”* demiştir. Birebir iletişimlerin artırılması hususunda gençlik koordinatörü G16 da benzer ifadelerde bulunmuştur.

G21 ise gençlerle iletişim kurabilme hususunda *“bazı il ve ilçelerdeki idareci, öğretmen ve velilerin diyaloga açık olduğu, bazı yerlerde ise aynı durumun söz konusu olmadığı görülmüştür. Bu durumun da gençlik çalışmalarının kalite ve verimini etkilediğini ifade edebiliriz”* yorumunu yapmıştır.

Diğer bir koordinatör G14: *“Gençlerle yapacağımız programlar uygulanırken seviyeleri mutlaka göz önünde bulundurulmalı, ilk, orta, lise ve üniversite gençliği için hazırlanmış programlarla sahaya çıkılmalı”* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Gençliğe değer projesinin daha çok camilerde gençlerle buluşma şeklinde meydana geldiğini ifade eden G8 gençlerin daha çok Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler alanlarında desteklenip teşvik edildiğini belirtmiştir. Ona göre, yapılan çalışmalarla gençlerimiz caminin sadece namaz kılınan yer olmadığını görmüşlerdir. Ayrıca camilerde yapılan etkinlikler daha çok kitabi ve sohbet tarzı olmuştur. Gençlik merkezlerinde çalışan görevlilerimiz ise gençlerle daha çok sosyal ve kültürel faaliyetlerle bir araya gelebilmiştir. Gençlik merkezlerinde daha çok manevi rehberlerin görev aldığını belirten G8 bu merkezlerde ilişkilerin abla-kardeş, abi-kardeş gibi daha samimi olduğunu belirtmiştir. Ancak genel olarak bakıldığında gençlerle

camii- gençlik buluşmaları şeklinde bir araya gelindiği ve Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler eğitimi verildiği ifade edilmiştir. Koordinatörler projenin hayata geçirilmesinden yaklaşık bir yıl sonra ortaya çıkan Covid-19 pandemi sürecinde de gençlerle iletişime devam edildiğini belirtmişlerdir. Koordinatör G21 ise bu süreçte internet üzerinden iletişim yoluyla ulaşılabilen genç sayısının arttığını ancak gençler üzerindeki etki düzeyinin azaldığını ifade etmiştir.

Gençlerle sağlıklı iletişim kurabilme hususunda koordinatörler, genel olarak olumlu ifadelerde bulunmakla beraber iletişimin daha verimli ve etkili olabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken noktalara da değinmişlerdir. Gerek camilerde gerekse gençlik merkezlerinde yaptıkları faaliyetler neticesinde birebir ilişkinin verimi arttırdığını ifade etmişlerdir. Proje ile beraber camilerin sadece “namaz kılma yeri” olarak tanınması düşüncesinden uzaklaşmıştır. Ayda bir yapılan kitap okuma etkinlikleriyle gençlerle paylaşımda bulunulmuştur. Yapılan faaliyet ve etkinliklerde gençlerin bizzat görev almaları sağlanarak özgüvenlerinin gelişmesi de desteklenmiştir.

3. Gençler Arasında Yaygınlaşan Deizm Ateizm Gibi Düşüncelere Yönelimleri Engelleme, Gençlerin Dini Soru ve Sorunlarına Cevap Verebilme Durumu

Deizm vahyedilmiş bir dine bağlı olmadan Tanrı'nın varlığını kabul etmek, ancak Tanrı'nın irade, ilim gibi sıfatlarını reddetmek, ahireti inkâr etmek, Tanrı'nın varlığı dışındaki bütün itikadi esasları reddetmek olarak belirtilmiştir.¹² Tarihsel sürece de baktığımız zaman deistlerin daha çok dini reddetme eğiliminde oldukları görülmektedir. Günümüzde ise deizme yönelen ancak henüz deist diyemeyeceğimiz gençlerin sayısı artmaktadır. Bu gençlerden ateizme kayanlar da vardır.¹³

Ateizm ise Tanrı ve din inancını reddeden, sadece akıl ve bilimi kabul ettiğini söyleyen akımdır. Günümüzde bu düşüncenin gençler arasında yaygınlaştığı görülmeye başlanmıştır.¹⁴ “Gençliğe Değer” projesiyle bu gençlere de ulaşıp yanlış düşünce ve inançlardan kurtulmaları sağlanıp, şüphe, soru ve sorunlarıyla ilgili gerekli ve yeterli cevaplar alabilmeleri de hedeflenmektedir. Bu hususta araştırmada deizm, ateizm gibi gençler arasındaki yönelimleri engelleme veya bu düşüncedeki gençlere ulaşabilmedeki başarı durumu sorulduğunda gençlik koordinatörlerinden gelen cevaplar şu şekildedir:

¹² Hüsameddin Erdem, “Deizm”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/deizm> (18.08.2021).

¹³ Asım Yapıcı, “Şüphe ve İnanç Kıskaçında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları”, İlahiyat Akademi Dergisi, 2020, 35.

¹⁴ Mustafa Ünverdi, Din Karşıtı Yayınlar ve Gençlerde Ateistik Eğilimin Nedenleri, İlahiyat Akademi Dergisi, 2020, 145-182.

Özellikle G19; ‘Bu düşüncede olan ya da böyle düşüncelere meyleden gençlerle iletişim kurabildik çok şükür. Bu gençlerdeki en büyük sorunun ihtiyaç hissettikleri bilgiye güvenilir sahih kaynaklardan ulaşamamaları olduğunu düşünüyorum. Doğru kanaldan Kuran sünneti öğrenip itikadı konularda ki sorularına cevap bulunca deizm ateizm gibi akımların tutarsızlığını görebiliyorlar. Tabi istenilen düzeyde değil gelinen mesafe. Daha alınacak çok yolumuz var. Ancak gençlerdeki bu tarz fikirlerin çürütülmesinde bu projenin büyük bir katkı sağladığını, gençlerde olumlu etki bıraktığımızı söyleyebiliriz.’ ifadesinde bulunurken, G2, G6, G9, G10, G11, G14 de benzer ifadelerde bulunmuştur. Bazı koordinatörler ise gençlerdeki bu tarz düşüncelerin değişmesinde çok iyi katkı sağlandığını söyleyemeyeceklerini, seviye olarak belirtecek olurlarsa en fazla orta düzey bir başarı sağlandığını söylemişlerdir:

‘Katkı sağladı fakat bu konuda bir oran vermek zor. Din görevlilerin iletişim becerisi ve donanımlarına bağlı olarak farklılaşan durumlardan söz edilebilir.’ (G15)

‘Orta seviyede bir başarı sağlamıştır. Aslında gençliğe değer projesini verimli olarak uygulanamadığı için istenen başarıyı sağlayamıyoruz.’ (G16)

‘Pandemi şartlarına rağmen, orta düzey bir katkı sağlamıştır.’ (G3, G7, G8, G12)

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere projede yer alan din görevlilerinin iletişim becerileri ve ilmi donanımları açısından farklı düzeylerde olmaları, projenin başarısını etkilemektedir.

Bazı koordinatörler ise gençlerdeki bu düşüncelerin değişmesine hiç katkı sağlayamadıklarını belirterek şu ifadeleri kullanmışlardır:

‘Bu tür gençler bizim projelerimize katılım sağlamıyorlar. Onlarla iletişim kuramıyoruz bu sebeple bu alanda katkımız olmuyor.’ (G5, G15, G18)

‘Benzer kitleye, aynı düşüncede gençlere hitap edildiğini düşünüyorum. Farklı düşüncede gençlerin olduğu ortamlara bir şekilde girip onlara ulaşmak lazım. Biz onlara gidersek ancak iletişim sağlayabiliriz başka şekilde ulaşamayız.’ (G1, G4, G8)

Bu konuyla ilgili kendileriyle görüşülen dördüncü, birinci ve sekizinci koordinatörün düşüncesine göre, bu düşüncedeki gençlerin kendileriyle iletişime geçmelerini beklemek boş bir bekleyiştir. Bu gençlerin bizzat yanlarına gidilmesi, iletişim kurabilmek için farklı yollar denenmesi gerekir. Çünkü bu noktaya gelmelerindeki sebep yanlış ve yetersiz bilgilendirilmedir.

4. Projenin Daha Verimli Olabilmesi İçin Yapılması Gerekenler

Koordinatörler gerek gençlerle sağlıklı iletişim kurabilme gerek din görevlilerinin yeterlilik düzeyleri, gerekse farklı düşüncedeki gençlere nasıl ulaşılabileceği hususunda görüşlerini bildirdikten sonra bu projenin daha etkili ve verimli olabilmesi için nelere dikkat edilmesi gerektiğini şöyle belirtmişlerdir;

“Projenin uygulama sahasında gençlerle kuracağımız iletişimin verimini, etkin katılımı artırabilmek için yapılacak etkinlikler düzenleyebilme hususunda maddi kaynak gerekiyor. Eğer gençlerle ilgili yapılacak projelere maddi kaynakta ayrılabilirse bu alanda daha verimli çalışmalar yapılabilir. Projenin önemi gerekliliği din görevlilerine sık sık hatırlatılmalı Gerekli materyaller din görevlilerine sunulmalıdır. Gençlik buluşmalarımıza gerekli maddi destek kurumumuzca sağlanmalıdır.” (G1, G2, G8, G19)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere maddi imkânların yeterli düzeyde olması çalışmaların çeşitliliğini ve verimini etkileyen faktörler içerisinde. Maddi imkânlar açısından sorun yaşamayan görevliler gençlerle daha etkili iletişim kurabildiklerini belirtmişlerdir.

Projenin verimini artırmada etken olarak belirtilen diğer husus, görevlilerin iş yükünün hafifletilmesi ve gençlerle birer bir iletişim kurabilmeye ağırlık verilmesidir. Bu konuda koordinatörlerin ifadeleri şu şekildedir:

“Proje kapsamlı çalışan hocalarımızın diğer sorumluluklarının azaltılması lazım.” (G8)

“Toplu etkinlik düzenleme alışkanlığından ziyade donanımlı personelin gençlerle kurduğu, kuracağı birebir ilişkilere ağırlık verilmeli. Bu etkinlikler ancak söz konusu ilişkilerin başlamasına zemin hazırlayabilir. Gençlerle daha sıcak daha samimi ve candan olunmalı abi kardeş veya abla kardeş gibi, klavye üzerinden edebiyat yapılmamalı sayı odaklı değil verim odaklı olmalı, her görevliye kayıt sisteminin zorunlu tutulması bazı görevlilere angarya yük gibi gelirken, bu işi gönülden yapan personelin de şevkini kırabilmektedir” (G12, G11, G15, G16, G21)

“Farklı düşüncelerdeki daha fazla gence ulaşabilmek için okul merkezli çalışılmalı, gençlerin ayağına gidilmeli, sadece konferans vermek sohbet etmek şeklinde değil, sosyal ve kültürel etkinliklere ağırlık verilmeli” (G8)

Gençliğe değer projesinde uygulama birliğinin olmadığı, bazı illerdeki uygulamaların kâğıt üzerinde kaldığına dair duyularını dile getiren koordinatörler; Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu projenin uygulama şekil ve planını, uygulanması hususunda dikkat edilmesi gerekenleri daha ayrıntılı bir şekilde il müftülüklerine göndermelerinin daha isabetli olacağını söylemişlerdir. Bu şekilde olursa bazı yerler çok aktif çok çalışkan olurken bazı yerlerde çok pasif ve verimsiz uygulamalar olmaz, şeklinde belirtmiş ve şu ifadeleri belirtmişlerdir:

“İllerdeki uygulamalarda birlik olması açısından koordinatörlük sisteminin nasıl olması, projenin uygulanma şekli hususunda başkanlığın net bilgiler vermesi gerekli, aksi takdirde şu anda olduğu gibi pek çok ilde uygulamalar yazıda kalıyor, hayata geçirilmiyor.” (G9)

“Projenin uygulama alanında Başkanlıktan gelen plan ve programlar olmalı. El yordamıyla yapılıyor çalışmalar. Daha sistemli, programlı, ilk, orta, lise ve üniversite gençliği için özel hazırlanmış çalışmalarla alana çıkmalıyız.” (G14, G18, G19)

“Personelin kurum aidiyet bilinci gelişmeli, memur zihniyeti ile gençlik faaliyetinin yürümediğini görmeliler. Bu görevi yapan memur, iş yükü olarak görmemeli, bu bağlamda eğitim ve konferanslarla moral motivasyon verilmeli. Ayrıca faaliyetleri gerçekleştiren hocaların önü açılmalı” (G11)

İllerde gençlik merkezlerinin açılmasının ve bu merkezlerin özellikle daha merkezî yerlerde bulunmasının gençlere ulaşabilme hususunda önemli olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca görevlendirilen personelin mutlaka gönüllü olması, zorlamayla çalışılmaması gerektiği de ifade edilen diğer hususlardandır. Koordinatörler bu konularda şöyle belirtmişlerdir:

“Öncelikle bürokrasiden kurtarmak lazım gençlik hizmetlerini, daha sonrasında gençlik merkezlerinin merkezi yerlerde açılması ve gençlere örnek olacak diyanet personelinin özenle seçilmesi gerekir. Başarılı sonuçlar elde edebilmek için gönüllülük esas olmalı. Gençlik çalışması demek gencin ayağına gitmek demektir” (G7, G8)

“Projede daha çok gence ulaşıp birebir ve toplu görüşmeler yapılmalı, etkinlikler artırılmalı. Farkındalık projeleri çoğaltılmalı, farklı illerden de gençlere ulaşabiliyorsa projeye dâhil edilmeli.” (G6, G9)

Proje verimini artırabilecek olan diğer bir hususunda denetim ve istişare olduğu belirtilmiştir. Belirli aralıklarla gençlik alanındaki görevlilerin bir araya gelerek yaptıkları,

yapmak istedikleri ya da yapamadıkları çalışmalarını bu toplantılarda dile getirip istişare edebilirler. Bu durumun hem kendilerini yalnız hissetmemelerine hem de daha verimli çalışmalara vesile olacağı ifade edilmiştir:

“Denetim çok önemli. Aylık toplantılarla çalışmanın eksiklikleri ve verimini arttırmak için istişareler yapılarak etki alanı daha iyi seviyelere getirilmeye çalışılmalı.” (G17)

“Projenin içine daha çok genç alınmalı, görev ve sorumluluk paylaşımı yapılmalı.” (G4)

Beşinci koordinatör kendisiyle yapılan görüşmede diğer koordinatörlerden farklı olarak, gençlere dini şuur aşlamak için daha çok klasik eğitim sisteminin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bu şekilde çalışmaların daha verimli olacağını düşünmektedir:

“Çalışmanın başarılı olabilmesi için öncelikle samimiyet gerekir. Ayrıca hazırlanan projelerin cami eksenli olması verimi daha da artıracaktır. Gençlere din şuuru, oyunlarla değil, sohbetlerle aşılabilir. Din nasihattir düsturuyla nasihate daha çok önem vermeliyiz.” (G5)

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere koordinatörler “Gençliğe Değer” projesinin daha etkili ve verimli olabilmesi için saha alanında gördükleri eksikliklerden yola çıkarak çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bu önerilerle daha etkili ve verimli projelerin oluşmasına katkı sağlanacak, gençlerle daha sağlıklı iletişim kurulabilecektir. Bu başlıkta koordinatörler “Gençliğe Değer” projesinin uygulama sahasında bizzat yer aldıkları için projenin eksik yönlerini daha net görebilmiş ve gerekli önerilerde bulunmuşlardır.

Tartışma ve Yorum

Fiziksel, psikolojik, cinsel ve sosyal açılardan değişim yaşayan gençler, bu dönemlerini genellikle sorgulamalar ve farkındalıklarla geçirirler. Dini anlamda en çok sorgulamanın yaşandığı dönem gençlik dönemidir. Bu sorgulamalar gençte aslında bir kimlik arayışının göstergesidir. Miller, yetişkinliğin ilk dönemlerine kadar süren bu dönemde yapılan sorgulamaların, arayışların zamanla durulmaya, cevaplarının yerine oturmaya, kişinin kimliğinin ise oluşmaya başladığını belirtir.¹⁵ Ancak zamanın değişmesiyle özellikle post-modern dönemde, gençlik dönemindeki dini sorgulamaların azalarak dinden uzaklaşmaların olduğu, günlük yaşantılarının artık dini öğretilerden etkilenmediği ifade edilmektedir.¹⁶

¹⁵ Miller, Gelişim Psikolojisi Kuramları, çev. Z. Gültekin; Kulaksızoğlu, Ergenlik Psikolojisi.

¹⁶ Asım Yapıcı, “Postmodern Dönemde Din, Kimlik ve Anlam Problemi”, Dinin Kaderi: Çağdaş Sorunların Kıskacında Din, ed. Abdülhatif Tüzer (Ankara: Elis Yayınları, 2017), 117-174.

Nitekim son dönemlerde artan deizm ve ateizm gibi düşüncelere kayışlar, bu ifadeleri doğrular niteliktedir. Koordinatörlerden elde edilen bulgular da bu ifadeleri destekler niteliktedir.

O halde gençlerin dini kimliklerini doğru bir şekilde oluşturmalarını sağlamak için ne yapılması gerekir. İşte bu noktada devreye eğitim girer. Sağlıklı ve doğru bir bilgi ancak doğru bir eğitimle mümkün olabilmektedir. Doğru eğitimde ise hedef kitleye yaklaşım çok önemlidir. Başka bir deyişle öğretim ilke ve yöntemlerinden “öğrenciye görelilik” ilkesi bu anlamda büyük önem arz eder. Bu ilke hedef kitlenin özelliklerini dikkate alarak eğitim vermeyi amaçlar. Burada belirttiğimiz hedef kitle ise gençlerdir. Gençlik koordinatörlerinden elde edilen veriler de bu bilgileri doğrulamaktadır. Onlara göre de gençlerle iletişim kuracak olan din görevlilerinin hedef kitlenin fiziksel, sosyal ve psikolojik özelliklerinin bilinmesi ve ona göre yöntem belirlenmesi gerekir.

Çağdaş eğitim ve öğretimde gencin kişiliğine saygı duyulması istenirken, gencin yeteneklerinin ve kişiliğinin gelişmesi için uygun ortamların hazırlanması gerekir. Oysa ezberci eğitim sisteminin gençlerin kişilik, karakter ve yetenek gelişimlerine katkısı olmadığı açıktır.¹⁷ Bu sebeple sağlıklı bir eğitimde, kişilik gelişimi önem arz eder. Lickona, kişilik gelişimi için okullarda verilen eğitimde çocukta özgüvenin gelişmesi, karar verebilme yetisine sahip olabilmesi, yardımlaşma duygusunun gelişmesi ve ahlaki davranışların öğrenilmesi hedeflenmektedir, der.¹⁸ Nitekim kişilik gelişimi çocuğun dine bakış şeklini, sorgulama yapabilmesini etkileyecektir.

Eğitimde önemli olan bir diğer unsur ise öğretmendir. Öğrencinin kişilik gelişiminde öğretmenin etkisi büyüktür, eğitimdeki en güçlü aktördür. Öğretmen öğrenci için bir rol modelidir. Bu sebeple öğretmenin karakter yapısı, ahlaki değerleri ve bilgi düzeyi çok önemlidir.¹⁹ Bu özellikler neticesinde verilen eğitimde, öğretmen öğrencisini olumlu ya da olumsuz etkiler.

Dini okulların öğrencilerin kişilik gelişimleri üzerindeki etkileri incelendiğinde ise Erickson'a göre öğrencide dindar bir kimliğin oluşmasında bu okullardan çok ailelerin etkisi vardır. Bu okullarda din eğitimi diğer devlet okullarından fazla olabilir ancak öğrencilerin dini inanç ve davranışlarındaki farklılığın esas sebebi ailelerin dindarlık düzeyleriyle alakalıdır. Yahudi ve Katolik okullarında ise böyle bir durumdan söz edilemez. Bu okullarda yapılan

¹⁷ Özcan Köknel, *İnsanı Anlamak*, İstanbul: Altın Kitaplar, 2005, 444.

¹⁸ Thomas Lickona, “Character Development in Elementary Grade Children”, *Religion and Public Education*, 1989, 409-417.

¹⁹ M. Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul: İFAV yay. 1989, 130-136.

araştırmalarda öğrencilerin dindarlık düzeylerine okulun katkısı ailenin katkısından daha fazla görülmektedir.²⁰ Dini kişiliğin oluşmasına ailenin mi yoksa okulun mu daha çok etki ettiği ile ilgili net veriler bulunmamakla beraber çalışmalar yeterli düzeyde değildir.

Bir insanın dini duygu ve düşünceleri, inançları, dine yaklaşım tarzı onun dini kişiliğini oluşturur.²¹ Dinin kişilik üzerindeki etkisiyle ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu etkiler olumlu ve olumsuz etkiler olarak belirtilmiştir. Jung, dinin kişilik üzerinde olumlu etkileri olduğundan bahseder ve psikolojik hastalıkların aslında inanç eksikliğinden kaynaklandığını belirtir. Dini hayatı ihmal eden bireyler yalnızlık duygusu yaşarlar ve başlarına gelen sıkıntılara dayanma güçlerini kaybederler. Ellis ise dinin kişilik üzerinde olumsuz etkisi olduğundan bahseder, ona göre dindarlık bir duygusal rahatsızlıktır. Dindarlık düzeyi ne kadar azsa kişi duygusal olarak o kadar sağlıklıdır, der.²² Dolayısıyla bu hususla ilgili de detaylı araştırmalar bulunmamakla beraber kesin yargılardan bahsedilemez.

Gençlik döneminde dini kimliğin oluşması için sorgulamaların yapıldığı belirtilmiştir. Gençin sağlam bir kişilik yapısının oluşmasında, dini inanç ve değerlerin baz alınması önemlidir. Gençlik döneminin büyük bir kısmının okulda eğitim sürecinde geçtiği göz önünde bulundurulursa eğitimin ne düzeyde önemli olduğu görülebilir. O halde gençlere din eğitimi verirken ya da dini soru ve sorunlarını çözmelerine yardımcı olurken nelere dikkat edilmesi gerekir?

Elias'a göre insan psikolojisini bilmek eğitimin vazgeçilmez esaslarından biridir. Din eğitimi de insan gelişimiyle paralel olmalı, insan psikolojisine uygun bir ilişki içerisinde olmalıdır. Aksi takdirde din eğitimi istenilen başarı sağlanamaz.²³ Gençlik koordinatörlerinin proje kapsamında din eğitimi verilirken hedef kitlenin psikolojik özelliklerinin bilinmesinin öneminden bahsetmeleri Elias'ın bu düşüncesiyle örtüşmektedir.

Gençlerin psikolojileri gerek kendileri ve aileleriyle gerekse yaşadıkları toplumla karşılaştıkları sorunlar çerçevesinde anlaşılmalıdır. Yaşının ilerlemesiyle birlikte sosyal ilişkilerini de geliştiren genç, dini ve ahlaki değerlerle yaşanan hayatın çok da aynı olmadığını hatta daha çok derin farklılıklar yaşandığını²⁴ düşünmeye başlar. Benliğini sağlam temellerle oluşturabilmek için, dini bilgilerle yaşanan çevre arasındaki bu çatışmayı

²⁰ Ekşi, "Din Eğitimi, Gençlik ve Kişilik", 188-189.

²¹ Veysel Uysal, *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Ve Davranışlar*, İstanbul: İFAV yay., 1996, 86-93.

²² Ekşi, "Din Eğitimi, Gençlik ve Kişilik", 191.

²³ John L., Elias, *Psychology And Religious Education*, Florida 1990, 9-14.

²⁴ Recep Kaymakcan, *Gençlerin Dine Bakışı ve Okullarda Din-Değerler Öğretimi*, İstanbul, Dem Yay., 2021, 77.

çözümlemek zorunda hisseder. Bu çözüm yolu, duyu organlarıyla kavrayabildiği somut gerçekler karşısında daha çok soyut bir alan olan metafizik olarak adlandırabileceğimiz dini gerçeklere karşı, sorgulayıcı ve şüpheli davranış ve tutumların gelişmesine sebep olur.²⁵ Bu şüphe ve sorgulayıcı tavır gençlik döneminin karakteristik tutumudur ve çalkantılı bir süreçtir. Dini gelişim aşamasında bu süreçle ilgili karşımıza üç sonuç çıkmaktadır. Birincisi gençlerin bu tutumları onların imanlarını tahkiki düzeye çıkarmalarına, sağlam bir dini kimlik oluşturmalarına vesile olur.²⁶ İkinci seçenekte genç eski inanç ve tutumlarına geri döner. Üçüncü seçenekte ise din ile ilgili şeyleri terk etmeyi seçerek ateizm, deizm ya da agnostisizm gibi düşüncelere kayar.²⁷ Bu düşüncedeki gençlerle de iletişim kurabildiklerini söyleyen gençlik koordinatörlerinin gençlerin sorularına cevap bulamama neticesinde bu fikirlere yöneldikleri tespiti de bu ifadeleri doğrulamaktadır.

Bu süreçte gençlerin yanında olması gereken yetişkinler, gençlerin sağlam kaynaklara, doğru bilgilere ulaşabilmelerine yardımcı olmalı, onlara sevgiyle yaklaşmalıdırlar. Kendi otoritelerini sağlamlaştırmak adına baskı, zorlama içeren metotlara gidilmemesi gerekir. Çünkü bu tip davranışlara karşı daha hassas olan gençler, yanlış metotlar sebebiyle dine karşı tepkisel bir tutum içine girebilirler.²⁸ Bahadır'a göre, gençlerin daha çok sorguladıkları dini konular araştırıldığında, bu konuların önemli bir bölümünün aslında yanlış bilgilendirme ya da dini bilgisizlikten kaynaklandığı tespit edilmektedir.²⁹ Gençlik koordinatörlerden elde edilen veriler de bu ifadeyi doğrular niteliktedir. Hökeleli ise, gençlere dini teori veya hikâyelerden ziyade dine ait gerçek ifadeler, Kur'an ve sünnete dayanan sahih bilgiler verilmeli, bu alanda kendilerine rehberlik edecek kişilerin donanımlı ve rol model olabilecek özellikte olmaları gerekir diye ifade etmektedir.³⁰

Gençlik dönemi din eğitiminde din görevlilerinin rol model olma durumları hususunda şu bilgilere ulaşılabilmektedir. Yıllarca cami ve mescit eksenli sürdürülen din eğitimi hizmetleri, günümüzde zaman ve şartların değişmesiyle çok geniş kapsamlı hale gelerek, hastaneler, cezaevleri, sevgi evleri, huzur evleri, kadın sığınma evleri, kredi yurt kurumları, gençlik merkezleri gibi pek çok alanda dini danışmanlık ve rehberlik boyutunda da hizmet

²⁵ Abdülkerim Bahadır, "Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler", *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*, ed. Hayati Hökeleli, İstanbul: DEM Yayınları, 2015, 308.

²⁶ Ramazan Altıntaş, *Gençler İnançtan Soruyor*, TDV yay., 2020.

²⁷ Asım Yapıcı, "Şüphe ve İnanç Kısılcığında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları", *İlahiyat Akademi Dergisi*, 2020, 1-38.

²⁸ Ronald Goldman, *Readiness for Religion: A Basis for Developmental Religious Education*. New York: The Seabury Press, 8. Basım, 1970, 159.

²⁹ Bahadır, "Ergenlik Döneminde Dini Şüphe", 320.

³⁰ Hökeleli, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, İstanbul Dem yay. 2009, 107.

vermektedir. Hizmet alanındaki bu gelişmeler, ayrıca modern yaşamla birlikte bilgi ve teknoloji alanındaki ilerlemelerle, bilgiye erişimi kolaylaştırmıştır. Bu durum, din eğitimi alanlarının, dini bilgiyi sorgulama imkânlarının artmasına sebep olmuş bu da din eğitimcilerinin kendilerini daha da geliştirmelerine ve eğitim metotlarını güncellemelerine zemin hazırlamıştır. Bu anlamda resmi din eğitimi hizmeti veren kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı, personelinin eğitimine gittikçe daha fazla önem vermektedir.³¹ Verdikleri hizmette rol model olmaları gereken din görevlilerinin, kendilerini zamanın şartlarına göre güncellemeleri gerekir.

Verilen ilmi ve kişisel gelişim eğitimleri aynı zamanda din eğitimcisinde olması gereken özgüveni de geliştirmeye yöneliktir. Çünkü özgüven din görevlisinde olması gereken özelliklerdendir. Özgüven din hizmeti veren personelin hizmet kalitesini artırır. Kullandığı yöntem ve tekniklerle, hedef kitlenin katılım ve memnuniyetini doğrudan etkiler. Dolayısıyla özgüveni düşük ya da yüksek olan görevlilerin hizmet kalitelerinde farklılıklar olduğu görülebilir.³² Bunu gerçekleştirmeye katkı sağlamak için Diyanet İşleri Başkanlığı, çalışan personelin görev alanlarına göre hizmet içi eğitim seminerleri düzenlemektedir.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus da bu eğitim ve seminerlere personelin hazır ve istekli olması durumudur. İş yoğunluğu fazla ya da zaman zaman tükenmişlik duygusu yaşayan din görevlisi, bu duygusunu görevine ve hedef kitlesine de yansıtılabilmekte, cemaatine karşı ilgisiz, kendini ise yetersiz hissederek mesleksi bir tükenmişlik yaşayabilmektedir.³³

Yapılan bazı araştırmalara göre mesleğini severek yapanlarla yapmayanlar arasında tükenmişlik duygusunu yaşamada ciddi farklılıklar gözlemlenmiştir. Mesleğini severek yapanlarda tükenmişlik alt düzeylerde seyrederken, mesleğini sevmeden yapanlarda daha üst düzeydedir.³⁴ Bu durum sevilen işte çalışmanın, işteki başarıyı ne kadar etkilediğini göstermektedir. Din görevlilerindeki tükenmişlik, yetersizlik duygularının önüne geçebilmek, mesleki verimlerini artırabilmek için psikolojik destek verilip, kurum içi olumlu ilişkiler

³¹ Mustafa Koç, “Modern Bir İmkân Olarak ‘Din Hizmetlerinde Kişisel Gelişim’ Yaklaşımı: Diyanet İşleri Başkanlığı Personeli Üzerine Uygulamalı Bir Model Önerisi” *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2013, 150.

³² Gürşen, Otacıoğlu, “Konservatuar ve Müzik Eğitimi Lisans Öğrencilerinin Öz Etkililik-Yeterlilik İle Benlik Saygı Düzeylerinin İncelenmesi” *M.Ü.S.B.E. Dergisi*, 20, 2008, 148-150.

³³ Halil Apaydın ve diğerleri, “Din Görevlilerinde Meslekî Tükenmişlik: Amasya Örneği”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, 9.

³⁴ Halil Apaydın ve diğerleri, “Din Görevlilerinde Meslekî Tükenmişlik: Amasya Örneği”, 25; Taşlıyan, M., Hırlak, B. ve Çiftçi, G. E., Akademiye’nin Duygusal Zeka, İş Tatmini ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 2014, s. 63-80; Halil Apaydın, Rukiye Eker, Din Görevlilerinde Mesleki Tükenmişlik: Kahramanmaraş Örneği, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 15/1, 2015, 207-234.

artırılabilir. Çalışmada koordinatörlerden elde edilen verilerde de işini severek yapan görevlilerin başarısının, sevmeden yapanlara göre çok daha fazla olduğu belirtilmiştir.

İşini severek yapan ve kendini geliştiren din görevlileri iyi bir rol model olmak için çalışırlar. Konumuz gereği değerlendirdiğimiz “Gençliğe Değer” projesinde bu durum çok daha önemlidir. Çünkü gençler için din eğitimi aldıkları din görevlileri olumlu ya da olumsuz birer rol modeldir. Bu projede amaç olumlu rol model olup hedef kitleyi doğru bilgiye yöneltip, sağlam bir kişilik oluşturmaya katkı sağlayabilmektir.

SONUÇ

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından din görevlilerince uygulanmak üzere geliştirilen “Gençliğe Değer” projesinin, gençlerin din eğitimine etkisi hususu değerlendirilmiştir. Araştırmaya ilk olarak literatür araştırması yapılarak, gençlerin fiziksel, psikolojik ve kişisel gelişim özellikleriyle başlanmış ayrıca gençlerle etkili ve sağlıklı bir iletişim kurabilmek için nelere dikkat edilmesi gerektiği hususları incelenmiştir. Daha sonra din eğitimi boyutuna geçilerek gençlerle yapılan din eğitiminin özellikleri ve nasıllığı araştırılmıştır.

Ülkemizde din eğitimini gerçekleştiren resmi kurum Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Kurum özellikle son yıllarda gençlere yönelik proje ve çalışmalarını artırmış, 2018 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yapılan protokol neticesinde “Gençlik Çalışmaları Yönergesini” çıkarmıştır. Bu yönergeyle insani erdemlerle donatılarak iyi yetişmiş, toplumun geleceğini oluşturan bedenen ve ruhen dinamik bir nesil yetiştirebilmek hedeflenmiştir. Bu yönerge sonrası üretilen projelerden biri de “Gençliğe Değer” projesidir. Her din görevlisinin en az 10 gence sahip çıkması uygulaması olan projede gençlerle iletişim kurabilmek, sorunlarına çözümler bulabilmek, onlar için rol model olabilmek hedeflenmiştir. 2018 yılında uygulamaya konan projede binlerce gence ulaşılmıştır.

Ülkemizin farklı il ve ilçelerinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı gençlik koordinatörleri, bu projenin uygulama sahasında denetim, kontrol ve planlama ile mükellef tutulmuştur. Bu çalışmada ülkemizdeki il ve ilçelerde yer alan 21 gençlik koordinatörüyle iletişim sağlanmıştır. Onlarla projenin uygulanabilirliği, gençler üzerindeki etkinlik ve verimliliği, dini olarak yanlış düşünce ve inançlara yönelen veya bu inançlara sahip olan gençlerle iletişim kurulup kurulmadığı, gençlerin ihtiyaç ve sorunlarına ne düzeyde cevaplar

verilebildiği hususlarında görüşülmüştür. Koordinatörlerle yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular dört başlık altında toplanmıştır:

1. Proje kapsamında ulaşılabilen genç sayısı
2. Gençlerle sağlıklı iletişim kurabilme durumu
3. Gençler arasında yaygınlaşan deizm ateizm gibi düşüncelere yönelimleri engelleme, gençlerin dini soru ve sorunlarına cevap verebilme durumu
4. Projenin daha verimli olabilmesi için yapılması gerekenler

Bu başlıklar altında sınıflandırılan bulgular analiz edilmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

- “Gençliğe Değer” projesi din görevlileri tarafından aktif bir şekilde uygulanmaya çalışılmış, bazı illerde binlerce gence ulaşılabilmıştır.
- Araştırmaya katılan 14 koordinatör gençlerle sağlıklı iletişim kurabilmelerinin yeterli düzeyde olmadığını daha da gelişmesi gerektiğini belirtmişlerdir.
- Farklı dini düşünce yapısına sahip gençlerle iletişim kurabilme açısından proje değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan 7 koordinatör iyi düzeyde iletişim kurup, bu düşüncedeki gençlerin soru ve sorunlarını çözmelerine katkı sağladıklarını söylerken; 7 koordinatör orta düzeyde bir başarıdan söz etmiş, 6 koordinatör ise bu alanda hiç katkılarının olmadığını dile getirmiştir. Bir koordinatör ise bu soruya cevap vermemiştir.
- Koordinatörler projenin daha verimli ve etkili olabilmesi için öncelikle din görevlilerinin kendilerini, etkili iletişim, gençlik dönemi gelişim özellikleri ve ilmi boyutlarda geliştirmeleri gerektiğini söylemektedirler.
- Projenin daha etkili olabilmesi için gönüllülük esas olmalı, gençlerle iletişim becerisi iyi olmayan din görevlilerine bu tarz görevler verilmemelidir.
- Gençlerle yapılan etkinlikler, onların yaş ve seviyelerine göre olmalıdır.
- Diyanet İşleri Başkanlığı projenin uygulanması hususunda gerekli veri, plan, program ve materyalleri göndermelidir.
- Toplu etkinliklerden ziyade gençlerle gerçekleştirilecek bireysel çalışmalara da ağırlık verilmeli, din görevlileri bu konuda samimi olmalı ve samimiyetlerini karşılarındaki hedef kitleye hissettirebilmelilerdir.
- Görevliler tarafından ayda bir toplantılar yapılarak, istişareler ve paylaşımlarda bulunulmalıdır.

- Projenin daha verimli ve başarılı olabilmesi için kurumlarca maddi destek sunulmalıdır.
- Farklı dini düşünce yapısındaki gençlerle iletişime geçebilmek için onların gelmesini beklemek yerine din görevlilerinin onlara gitmesi, iletişim kurabilmek için farklı ortam, yöntem ve teknikler kullanmaları gerekir. Bu durum ulaşılabilen, iletişim kurulabilen genç sayısını artırabilmek ve proje hedefini gerçekleştirebilmek için önemlidir.

Araştırmamız gereği incelediğimiz literatür çalışması ve 21 il ve ilçe koordinatörüyle yapılan görüşmeler neticesi elde ettiğimiz bu sonuçlar ülkemiz için genellenemez. Ancak bu veriler gençlerle yapılacak proje ve araştırmalar için ışık tutma özelliğindedir. Mevcut başarı ve eksikliklerin tespit edilmesi yeni projelerin başarılı olabilmesi için yol gösterici olacaktır.

KAYNAKÇA

- Altaş, Nurullah. "Gençlik ve Din Eğitimi". Diyanet Aylık Dergisi, 69, 1996.
- Altıntaş, Ramazan. *Gençler İnançtan Soruyor*. TDV Yayınları, 2020.
- Apaydın, H, Özdemir, Ş, Gün, A. "Din Görevlilerinde Meslekî Tükenmişlik: Amasya Örneği". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018.
- Apaydın, H., Eker, R. "Din Görevlilerinde Mesleki Tükenmişlik: Kahramanmaraş Örneği". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2015.
- Ayhan, Halis. *Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Başkurt, İrfan. *Federal Almanya'da Din Eğitimi*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1995.
- Bayraktar, M. Faruk. *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1989.
- Bayyığıt, Mehmet. *Üniversite Gençliğinin Dinî İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989.
- Çapcıoğlu, İhsan. "Gençlik Dönemi 'Kimlik Arayışı'nın Demokratik Değerlerin ve İletişim Becerilerinin Gelişime Etkisi". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2, 2014.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *Gençlik Çalışmaları Yönergesi*, 2018.
- Ekşi, Aysel. *Gençlerimiz ve Sorunları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1982.
- Elias, John L. *Psychology And Religious Education*, Florida 1990.
- Erdem, Hüsameddin. "Deizm", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim: 18.08..2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/deizm>
- Goldman, Ronald. *Readiness for Religion: A Basis for Developmental Religious Education*. New York: The Seabury Press, 8. Basım, 1970.
- Hökelekli, Hayati. "Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler". *MEB Din Öğretimi Dergisi*. 14 1988.
- Hökelekli, Hayati. *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*. İstanbul Dem Yayınları, 2009.
- Hökelekli, Hayati (ed). *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2015.

- Kaymakcan, Recep. *Gençlerin Dine Bakışı ve Okullarda Din-Değerler Öğretimi*. İstanbul, Dem Yayınları, 2021.
- Koç, Mustafa. “Modern Bir İmkân Olarak ‘Din Hizmetlerinde Kişisel Gelişim’ Yaklaşımı: Diyanet İşleri Başkanlığı Personeli Üzerine Uygulamalı Bir Model Önerisi” *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2013.
- Köknel, Özcan. *İnsanı Anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar, 2005.
- Kulaksızoğlu, Adnan. *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2020.
- Lickona, Thomas. “Character Development in Elementary Grade Childeren”. *Religion and Public Education*, 1989.
- Miller, Patricia H. *Gelişim Psikolojisi Kuramları*. çev. Z. Gültekin. İmge Yayınları, 2017.
- Otacıoğlu, Gürşen. “Konservatuar ve Müzik Eğitimi Lisans Öğrencilerinin Öz Etkililik-Yeterlilik İle Benlik Saygı Düzeylerinin İncelenmesi” *M.Ü.S.B.E. Dergisi*, 20, 2008.
- Taşlıyan, M., Hırlak, B. ve Çiftçi, G. E., Akademisyenlerin Duygusal Zeka, İş Tatmini ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 2014.
- Tüzer, Abdüllatif (ed.). *Dinin Kaderi: Çağdaş Sorunların Kıskaçında Din*. Ankara: Elis Yayınları, 2017.
- Uysal, Veysel. *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Ve Davranışlar*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1996.
- Ünverdi, Mustafa. *Din Karşısı Yayınlar ve Gençlerde Ateistlik Eğilimin Nedenleri*. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 2020.
- Yapıcı, Asım. “Şüphe ve İnanç Kıskaçında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları”. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 2020.